

**НЕЗАЛЕЖНІСТЬ АДВОКАТУРИ ЯК ОСНОВНА ГАРАНТІЯ ЇЇ ДІЯЛЬНОСТІ:
ОКРЕМІ ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ПИТАННЯ****EMPLOYMENT INDEPENDENCE AS A GUARANTEE OF ITS MAIN ACTIVITIES:
SOME ISSUES TERMINOLOGY****Калинюк С.С.,***старший викладач кафедри конституційного
права та порівняльного правознавства
Ужгородського національного університету*

Стаття присвячена особливостям дослідження питання конституційно-правового статусу адвокатури в механізмі захисту прав і свобод людини і громадянина. Автор звертає свою увагу, в першу чергу, на поняття та зміст категорії «незалежність» у рамках основної гарантії адвокатської діяльності.

Ключові слова: адвокатура, механізм захисту прав людини, гарантії діяльності адвокатури, незалежність адвокатури.

Статья посвящена особенностям исследования вопроса конституционно-правового статуса адвокатуры в механизме защиты прав и свобод человека и гражданина. Автор обращает свое внимание, в первую очередь, на понятие и содержание категории «независимость» в рамках основной гарантии адвокатской деятельности.

Ключевые слова: адвокатура, механизм защиты прав человека, гарантии деятельности адвокатуры, независимость адвокатуры.

The article features research devoted to questions of constitutional and legal status of legal profession in mechanism of protection of rights and freedoms of man and citizen. The author turns his attention primarily to concept and category «independence» of basic guarantees of advocacy.

Key words: advocacy, human rights protection mechanisms, guarantees of advocacy, independence of advocacy.

Актуальність теми. Держава знаходиться на етапі формування нового правового обґрунтування діяльності адвокатури, яка за час свого існування отримала велику значимість. Зафіксувавши в ст. 59 Конституції України волю народу, гарантувавши кожному право на отримання правової допомоги [1], прийнявши Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [2], держава істотно розширила офіційне визнання сфери дії адвокатури та її вихід за рамки судової системи, підвищивши соціальний статус у суспільстві, визнавши її інститутом. Разом із тим багато питань функціонування цього правовохисного інституту залишається невирішеними. В Україні тривають дискусії з приводу визначення ролі та місця адвокатури у суспільстві, залишається дискусійним питання допустимості втручання держави у діяльність адвокатури, зміцнення гарантій її незалежності [3, с. 63].

Виклад основного матеріалу. Важливе становище сучасного, справедливого права в житті суспільства з метою забезпечення строго правового порядку (в тому числі з питань державного примусу) передбачає збереження та зміцнення сучасних юридичних цінностей, всіх накопичених людством досягнень у галузі юридичних гарантій прав і свобод людини, а також юридичних засобів, які забезпечують справжню реалізацію правових ідеалів і цінностей. А звідси, за твердженням П. Матвєєва, впливає визнання на практиці постійними та непорушними діючих юридичних принципів і механізмів, що виражають такого роду правові ідеали й цінності [4, с. 115].

Безперечним є той факт, що перше місце серед такого роду ідеалів і цінностей займає саме принцип незалежності, відповідно до якого на сучасній стадії розвитку цивілізації права і свободи людини є вершиною юридичної реальності, та безпосередньо входять до позитивного права – вони залишаються загальними началами, визначальними, базовими орієнтирами для чинного права [5, с. 139]. Вони покликані бути основою правової політики країни, направляти правотворчу діяльність, зусилля щодо втілення конституційних прав і свобод людини і громадянина в усьому комплексі юридичних норм, правових порядків і процедур. Вони мають значення як критерій при тлумаченні права, ще більше – у формуванні

правосвідомості, загального ставлення до права з боку всіх суб'єктів, насамперед, всіх громадян, посадових осіб і держави в цілому [6, с. 77].

Відповідно до пріоритетних принципів сучасного права, принципу незалежності зараз одним із небагатьох шляхів, необхідних для того, щоб права і свободи людини набули значення достатньої підстави для юридично значимих дій, є їх визнання у якості юридично значимих дій, і в цьому відношенні юридично достатніх, органами правосуддя (судом). Саме суд, що функціонує в належних процесуальних процедурах, за своїм місцем в юридичній системі, статусом і можливостями повинен відповідно до аналізованого нами принципу безпосередньо визначати юридичні наслідки згідно з встановленими в правосудді порядками, встановленими фактами – ситуаціями, що вимагають правового реагування і, отже, конституційні права і свободи людини і громадянина, як такі, можуть служити безпосередньою юридичним базисом для винесення юридично значимих рішень тільки для суду [7, с. 81].

Питання про обмеження конституційних прав і свобод людини з боку владних інститутів, і, насамперед, державних, судових органів завжди було і залишається одним із найактуальніших у політико-правовому відношенні протягом усієї людської цивілізації. На межі XX–XXI століть ця проблема набула особливого звучання в контексті ідеї і практики правової державності, і все частіше зустрічаються випадки порушень прав і свобод людини як з боку інших індивідів, так і з боку держави [8, с. 251].

У сучасній правовій літературі, присвяченій інституту адвокатури, термін «незалежний» використовується в різних ситуаціях: по-перше, багато науковців виокремлюють принцип незалежності адвокатури; по-друге, при визначенні статусу адвокатів законодавець встановлює гарантії їх незалежності, тобто мова йде й про незалежність адвокатської діяльності.

Саме слово «незалежний» можна тлумачити як такий, який не залежить від кого-небудь, чого-небудь, не підкоряється комусь, чомусь [9, с. 760]. Крім того, незалежність – можливість приймати самостійні рішення, які

підкорюються власним бажанням та інтересам, і не потребують зовнішніх вказівок та наказів [10, с. 228]. Незалежність може мати різні значення, але завжди повинно бути конкретизовано, стосовно яких зовнішніх об'єктів вона встановлюється. Незалежність може бути й повною, але звичайно встановлюється певна межа, до якої можна бути незалежним, або визначається коло суб'єктів, що мають право (не мають права) здійснювати зовнішній вплив [11, с. 170].

О. Михайленко цілком доречно зазначає, що незалежність необхідно відрізнити від самостійності. Якщо незалежність означає здійснення своїх повноважень, процесуальної діяльності без будь-якого незаконного впливу, а також не підзвітності будь-кому, то самостійність передбачає вільну участь у дослідженні оцінки доказів, обговоренні й прийнятті рішення у відповідності з законом та власним переконанням [12, с. 51–52].

З метою належного здійснення своєї професійної діяльності адвокату необхідна незалежність від осіб та органів, у провадженні яких перебуває доручена йому справа, а також від інших владних структур та посадових осіб. Право на незалежність – одна з ключових характеристик професії адвоката. В її основі повинні лежати моральна свобода, високий рівень загальної та правової культури, великий професійний досвід. Так як в якості сторони, яка намагається протягом усього періоду історії нашої держави контролювати діяльність адвокатури, є сама держава, то в подальшому будемо більше уваги приділяти проблемам взаємин інституту адвокатури та держави в особі її відповідних органів: судових, правоохоронних, адміністративних і т. п.

Адвокатура в демократичному суспільстві функціонує як незалежна інституція, тобто не підпорядкована державі, забезпечена від будь-якого стороннього втручання та є особливим правозахисним інститутом в Україні. Про це свідчить імператив професійного захисту прав та законних інтересів осіб у суді, публічно-правовий статус даного інституту, надання державою права на отримання правової допомоги абсолютно всім фізичним і юридичним особам. Незалежність адвокатури є одним із головних принципів адвокатської діяльності. Отже, повинні не тільки існувати надійні механізми забезпечення цього принципу, а й беззастережне його дотримання [13, с. 7].

У людини, що не має тісного взаємозв'язку з юриспруденцією, може скластися враження, що будь-яке право – це явище державного порядку, і не більше того. У більшій своїй частині дане твердження є правильним, оскільки саме завдяки державі застосування соціальних засобів, норм поведінки знаходить такі властивості (офіційний, публічний характер, висока державна гарантованість), які реалізують у практичному житті імперативи сучасної цивілізації – забезпечують таке вирішення життєвих ситуацій, яке відрізняється твердістю, визначеністю за змістом, надійною гарантованістю, а також суверенністю. І що особливо важливо, будуються на остаточній основі, виступають в якості нормативного регулятора, що відрізняється загальністю і обов'язковістю [6, с. 78].

Право під розглянутим кутом зору, як владне державне явище, може бути охарактеризоване, на думку С. Алексєєва, в якості силового інституту, здатного з опорою на міць державного примусу нав'язувати свою волю, проводити в життя певні нормативи, програми поведінки, приписи влади на території всієї країни. У цій частині справедливим залишається одне з формулювань права, що прийшло з радянського періоду, як зведена в закон воля панівного класу. При цьому в структурі права є галузі, які іменуються «силовими»: кримінальне право, кримінально-виконавче, адміністративне право [14, с. 193].

У повсякденній дійсності, пише Н. Кроткова, свою владну природу держава виражає або реалізує шляхом різного роду приписів: дозвіл, заборона, позитивний обов'язок, фактично втручаючись в життєві відносини. Історична природа державності така, що держава в усіх напрямках своєї діяльності прагне охопити більшість видів панування, у тому числі в галузі організації суспільних відносин і управління (що для нас у даному випадку особливо важливо), тобто панування в значенні системи підпорядкування, при яких воля одних осіб (пануючих) є імперативною обов'язковою для інших осіб (підвладних) [15, с. 104].

Могутність політичної, державної влади, що утворює стрижень нового загальнотериторіального утворення – держави, концентрується в руках різних органів держави, що володіють інструментами нав'язування волі пануючих, насамперед, інструментами примусу, здатними надати своїй волі загальнообов'язкового характеру.

З урахуванням викладеного, неважко помітити, що визначальним фактором, який, так би мовити, «реабілітує» багато дій держави, є саме право. З одного боку, держава надає відомим нормам і принципам загальну нормативність, можливість суворой юридичної визначеності змісту регулювання, а з іншого – сама держава оснащує необхідними повноваженнями і належними засобами впливу правоохоронні установи, органи юрисдикції, правосуддя, а також через закони, інші юридичні форми визначає підстави і порядок їх діяльності. Від того, яку роль відіграє право в діяльності держави, залежить стан суспільних відносин у ньому. І суть справи не в «добрих» або «поганих» людях, що стоять при владі, а в професійному ставленні людей, які перебувають при владі, до виконання своїх обов'язків [6, с. 79].

При розумно прогресивному суспільному ладі, при розвиненій демократичній і правовій культурі, особливо в умовах громадянського суспільства, держава завдяки необхідності відповідати демократичним і високим матеріальним цінностям зменшує свої імперативні адміністративно-наказові прагнення, вводить владно-імперативну державну діяльність у суворі рамки. Подібне самообмеження влади набуває реального характеру в розвиненому демократичному суспільстві. І тільки тоді виробляються та набувають значення положення й формули про правову, демократичну державу, громадянське суспільство, верховенство права.

Адвокатура є інститутом громадянського суспільства, що не входить до системи державної влади та органів місцевого самоврядування. На підставі цього органи державної влади та місцевого самоврядування не повинні, а точніше не вправі втручатися в діяльність адвокатів за винятком випадків, коли ця діяльність суперечить законодавству. Так як наша країна стає або, принаймні, прагне до становлення на шлях правової держави, то дане положення відповідає принципам і завданням адвокатури як організації, що здійснює захист конституційних прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб шляхом надання їм правової допомоги. Фактично у викладеному вище формулюванні ми відзначаємо виділення інституту адвокатури як незалежної організації.

Висновки. Таким чином, під принципом незалежності адвоката слід розуміти передбачене чинним законодавством про адвокатуру базисне положення, що гарантує здійснення адвокатом своєї діяльності без будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання. При цьому незалежність адвоката при здійсненні своїх повноважень обов'язково передбачає їх підпорядкування тільки закону, інакше вона може призвести до беззаконня і свавілля. Разом із тим без належного забезпечення принципу незалежності адвоката не можна повною мірою реалізувати ефективний судовий захист прав і свобод людини і громадянина.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: Верховна Рада України; Конституція; Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.
3. Вільчик Т. Реалізація принципу незалежності професійної діяльності адвокатів у взаєминах із державною владою // Т. Вільчик // Вісник Академії адвокатури України. – Том 11. – Число 2 (30) – 2014. – С. 63–74.
4. Матвеев П. Історія адвокатури. Правовий статус адвокатури, адвокатська діяльність / П. Матвеев // Юридичний журнал. – 2013. – № 1. – С. 114–132.
5. Панкратова М. Возникновение института адвокатуры из патроната Древнего Рима / М. Панкратова, С. Соловьев // Современное право. – 2012. – № 10. – С. 139–142.
6. Воронов А. Роль адвокатуры в реализации конституционного права на квалифицированную юридическую помощь: Дисс. докт. юрид. наук за спец. 12.00.11 – судебная власть, прокурорский надзор, организация правоохранительной деятельности, адвокатура / А. Воронов. – М., 2008. – 486 с.
7. Погребняк С. Основоположні принципи права (змістовна характеристика) / С. Погребняк. – Х.: Право, 2008. – 240 с.
8. Святоцька В. Всесвітні міжнародно-правові стандарти організації та діяльності адвокатури: український вимір / В. Святоцька // Право України. – 2012. – № 7. – С. 250–256.
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укладач та гол. редактор В. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2006. – 1728 с.
10. Шульгач Н. Поняття та сутність принципу незалежності суддів / Н. Шульгач // Науковий вісник Хмельницького національного університету. Серія «Юридичні науки». – 2011. – № 5. – С. 227–230.
11. Назаров І. Принципи незалежності та самостійності суду: співвідношення понять // Незалежний суд – гарантія захисту прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина [Текст]: мат. Всеукр. наук.-практ. конференції, 30 травня 2009 року. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2009. – С. 170–173.
12. Михайленко О. Про забезпечення незалежності суддів у змагальному кримінальному процесі // Етичні та правові проблеми забезпечення незалежності суддів: Матеріали міжнар. наук.-практ. семінару, 30–31 берез. 2005 р.; м. Харків / Редкол.: В. Сташис (голов, ред.) та ін. – Х.; К.: ЦНТ «Гопак», 2006. – 170 с. – С. 51–56.
13. Варфоломеева Т. Проблеми української адвокатури / Т. Варфоломеева // Адвокат. – 2009. – № 10. – С. 4–9.
14. Алексеев С. Восхождение к праву. Поиски и решения / С. Алексеев. – М.: Издательство НОРМА, 2001. – 791 с.
15. Кроткова Н. Круглый стол «Права человека и стратегия устойчивого развития» / Н. Кроткова // Государство и право. – 1998. – № 11. – С. 103–119.